

ПРЯМА І НЕПРЯМА МОВА, ЇЇ ПРИЗНАЧЕННЯ І ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ. ПУНКТОГРАМИ ПРИ ПРЯМІЙ МОВІ ТА ДІАЛОЗІ

Автор – Бутовська Л.І., вчитель української мови і літератури
ЗЗСО №63 м.Києва

Пряма мова

Непряма
мова

Заміна
прямої мови
на непряму

Чуже мовлення

Тренувальні
вправи

Контрольні
тести

Діалог

У процесі спілкування в мовців виникає потреба передавати чи відтворювати висловлювання інших.

Які ж існують способи передачі чужого мовлення?

Чуже мовлення

Пряма мова

-це чуже мовлення,
передане дослівно, з
повним збереженням
змісту, форми та інтонації

Непряма мова

- це чуже мовлення,
що передається не
дослівно, а зі
збереженням лише
основного змісту
висловлювання

ПРЯМА МОВА

супроводжується словами автора, які вказують,
кому вона належить

Слова автора є синтаксичним центром, що організовує конструкцію з чужим мовленням, а також є засобом уведення його в розповідь.

Наприклад: *Діти кажуть: «Ми Вітчизну нашу любимо святу!»* (П.Тичина)

РЕЧЕННЯ З ПРЯМОЮ МОВОЮ СКЛАДАЄТЬСЯ З ДВОХ ЧАСТИН:

слів автора

прямої мови

об'єднуються за змістом та інтонаційно,
без допомоги сполучників

Розділові знаки в реченнях із прямою мовою

А: «П».

А: «П!(?)»

Наприклад: *Учитель підійшов і спитавсь: «Що тут у вас діється?» (Б.Грінченко). Хлопець одягся і говорить: «Ходім, тату, надвір!» (Нар.тв.).*

«П», - а.

«П!(?)» - а.

Наприклад: *«Орел, а не козак», - каже знову Василь Невольник (П.Куліш). «А де то?» – питають (А. Свидницький).*

Розділові знаки в реченнях із прямою мовою

«П, -а,- п». «П, -а,- п!(?)».

Наприклад: *«Здоров, - кажуть, - здоров, Кішко Самійле, гетьмане запорозький!» (Нар.тв.).*

«П! –а.- П». «П? –а.- П».

Наприклад: *«Ти ба! – дивується Данило, високо зводячи брови. – Сиплються, як горох» (Г.Тютюнник).*

«З якою бригадою? – раптом поповзли брови офіцера. – Поблизу Одеси наших бригад немає» (А.Михайленко).

НЕПРЯМА МОВА

На письмі непряма мова в лапки не береться.

Речення з непрямою мовою є складнопідрядним із підрядним з'ясувальним, яке приєднується за допомогою сполучників

що, щоб, ніби

і сполучних слів (сполучників)

хто, що, який, чий, котрий, де, коли, як

Наприклад: *Андрій сказав, що пшениця в цьому році вродила на славу. Марія подумала, що, мабуть, уже скоро світатиме.*

УВАГА! час заміни прямої мови на
непряму слова автора стають
головним реченням, а пряма мова -
підрядним

ПОРІВНЯЙТЕ!

Пряма мова

*«Ну й чого ж ти
мовчиш?» - спитала
жінка.*

Непряма мова

*Жінка спитала,
чого він мовчить.*

ЗАМІНА ПРЯМОЇ МОВИ НЕПРЯМОЮ

Вид речення, яким передано пряму мову, за метою висловлювання	Слово, яким слід поєднати частини складного речення	Приклади
РОЗПОВІДНЕ	сполучником <i>що</i>	Дідусь сказав: « Пахне суницями » Дідусь сказав, що пахне суницями.
ПИТАЛЬНЕ	питальними словами: займенниками <i>хто, що, який, чий, котрий</i> у формі певного відмінка прислівниками <i>де, куди, коли</i> і под. або сполучником <i>чи</i>	Півник запитав: « Хто знайшов колосок? » Півник запитав, хто знайшов колосок. Примітка. Якщо питальні слова відсутні, речення поєднуються сполучником <i>чи</i> . Усі питають: « Буде злива? » Усі питають, чи буде злива.
СПОНУКАЛЬНЕ 	сполучником <i>щоб</i>	«Тосю, ану йди сюди!» — закричав Юрко. Юрко закричав, щоб Тося підійшла.

УВАГА! II особа займенників та дієслів замінюється формами III особи

При заміні можуть пропускатися

Вставні слова

«Напевне, він виїхав», подумала бібліотекар про читача. Бібліотекар подумала, що читач виїхав.

Звертання (найчастіше перетворюється на член речення)

«А знаєш ти, **братику**, де Крим?» — обзивається Петро.
Петро спитав **братика**, чи знає він де Крим.

Вигуки

«**Ох**, і налякав він мене», - сказав юнак про собаку.
Юнак сказав, що його налякав собака.

Примітка. При заміні прямої мови на непряму емоційно забарвлені слова зі значенням **сказав, промовив, запитав, відповів** здебільшого замінюють на емоційно нетральні.

ДІАЛОГ

Діалог – це пряма мова, що передає розмову двох або кількох осіб.

Кожне окреме висловлювання у діалозі називається *реплікою*.

Репліки у діалозі можуть супроводжуватися словами автора, а можуть бути і без них.

Кожна репліка в діалозі пишеться з нового рядка, перед нею ставиться тире.

УВАГА!

Кожна репліка в діалозі пишеться з нового рядка, перед нею ставиться тире. В лапки пряма мова не береться:

-Чия ти, дівчино? Де ти живеш? – пита Кармель.

*-Я наймичка з Ланів. Служу там у хазяїв. У Книшів, -
одказала йому дівчина (Марко Вовчок)*

*Репліки, які записуються у продовження рядка,
беруться в лапки:*

«Який неприємний голос. Хто це співає?» – «Моя донька». – «Даруйте, будь ласка. Власне, справа не в голосі, просто пісня нікудишня». – «Це я написав цю пісню...»

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що називається прямою мовою?
2. Як розставляють розділові знаки в реченнях із прямою мовою?
3. Що таке непряма мова?
4. Яка найсуттєвіша відмінність між прямою і непрямою мовою?
5. Як пряму мову замінити непрямою?
6. Що називають діалогом? Чи є він різновидом прямої мови?
7. Які розділові знаки ставлять при діалозі?

Тренувальні вправи

Пряма мова

**Непряма
мова**

Діалог

Завдання 1 Відредагуйте речення з прямою мовою

1. *Дякую за моральну підтримку всміхнувся син.*
2. *Про що ти задумалась Світлано іноді запитувала дівчину мати.*
3. *Бачте крикнув що за птиця Чи не встав би ти небоже*
4. *Не біда поет відмовив як ти й сам з дороги звернеш бо як рими повтікають ти мені їх не завернеш!*
5. *Андрій сказав Учися ніколи не пізно.*

Самоперевірка

Завдання 2 Розставте пропущені розділові знаки, накресліть схеми речень із прямою мовою

1. *Я прощаюся з літом. І воно мені каже Прощай!*
2. *Роби добро мені сказала мати і чисту совість не віддай за шмати!*
3. *Я знаю тихо мовила Горпина Усе те я знаю*
4. *Ходімо зі мною запропонувала подруга*
5. *Ти ще не зібрався? стривожилась мати Спізнитися можеш*

Самоперевірка

Завдання 3 Передайте речення непрямою мовою

1. Сократа запитав один із його учнів:
 - Поясни мені, чому я ніколи не бачив тебе сумним?
 - Тому, - відповів Сократ, - що у мене немає нічого такого, за чим би я жалкував, якби його втратив.
2. Діогена запитали: «Що ти робитимеш, коли зламається бочка, в якій ти живеш?» Той відповів: «Місце, яке я займаю, не може

Самоперевірка

Завдання 4 Відредагуйте речення з непрямою **МОВОЮ**

1. *Мені порадили, щоб: пам'ятай ім'я не тільки нового начальника, але і його дружини.*
2. *Обов'язково поцікавтеся, як справи знайомого, як здоров'я дружини знайомого.*
3. *Як приємно почути, що я хотів би з вами порадитись.*

Самоперевірка

Завдання 5 Передайте зміст речень за допомогою діалогу

Коли В.Сосюра з'являвся у редакції, його одразу просили продекламувати нові вірші. На це він відповідав, що зараз же і напише. Коли ж йому зауважували, що у кімнаті гамірно, то він завжди заспокоював, що йому тиша не потрібна, бо він думає віршами.

Самоперевірка

Завдання 6 Передайте зміст речень за допомогою діалогу

Одного разу друзі звернулися до Гейне з проханням коротко визначити, що представляє собою людське життя. Гейне пояснив, що життя складається з двох частин: протягом першої частини людина тягнеться до другої, а протягом другої – назад, до першої.

Самоперевірка

Завдання 7 Вставте пропущені букви та розділові знаки

- 1. Пр...ховуй своє жит...я вчили древні філософи (Гр.Тютюнник).*
- 2. Річки посланці неба твердив у своїх бе..смертних творін...ях давн...грецький поет Гомер.*
- 3. Відомий францу...кий письмен...к Олександр Дюма писав Людина яка багато говорить скаже нарешті дурницю.*

Самоперевірка

Завдання 8 Поставте потрібні розділові знаки при діалозі

1. *Один учений подорожуючи пароплавом запитав моряка*

Чи знаєте ви граматику?

Недосконало відповів моряк.

Тоді ви загубили половину свого життя.

*Раптом розбурхалося море і пароплав розгойдало. Моряк запитав
ученого*

Чи вмієте ви плавати?

Ні відповів той

Тоді ви загубили усе своє життя

Самоперевірка

Контрольні тести

*1. Чуже мовлення , передане дослівно , без змін,
називається*

- А. прямою мовою;*
- Б. непрямою мовою;*
- В. словами автора;*
- Г. діалогом.*

Контрольні тести

2. Визначте рядки , в яких у схемі допущено помилки

А. «П,- а.-п».

Б. «П!- а.- П ».

В. «П,- а,- п».

Г. «П?» - А.

Контрольні тести

3. Схеми «П, - а, - н» відповідає речення

А. «Ні, не клич мене, весно, - казала я їй, - не чаруй і не ваб надаремне».

Б. «Яка ти розкішна, земле, - думала Маланка. – Весело засівати тебе хлібом, прикрашати зелом, заквітчати квітом».

В. «Що це за дівчина? Де вона взялася в нашому селі? – думав молодий Джеря.

Г. Кує зозуля. Я зіскакую з ліжка і гукаю у вікно до зозулі: «Ку-ку... ку-ку...Добридень!...»

Контрольні тести

4. Правильно розставлені розділові знаки в реченні з прямою мовою

А. «Христе, тікаймо!, - твердо рішуче прошепотіла до неї Олеся.

Б. «Та не гавкай хоч ти мені. Чого б ото я гавкав», - жалівся дід.

В. Тоді громада загула прелюто:- «Вона ж свій злочин визнала прилюдно!»

Г. «Це я, ваш Пірат, впізнаєте? – гавкав він крізь сльози – О, який я щасливий!»

Контрольні тести

5. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

А. «Не барися, мій синочку, швидше повертайся!»
– сказав старий.

Б. «Ні, не треба, мій таточку, не треба, Ярино, -
Степан каже: - Я загинув, навіки загинув».

В. Я сказав йому повчально: «Географію, сину,
завжди треба добре знати: вчення – світ, невчення
– тьма».

Г. «Що се за парубок-сокіл на небі? Хто се?» -
питає Весна.

Контрольні тести

6. Укажіть речення з непрямою мовою:

А. Г.Сковорода писав: « З усіх утрат втрата часу найтяжча».

Б. Лікар повідомив про небезпеку споживання грибів.

В. Синоптики попереджали про можливість ускладнення погодних умов.

Г. От, спинивши його, й питаю, чи давно він з коша і чи далеко Господь несе?

Контрольні тести

7. Укажіть речення з непрямою мовою (розділові знаки пропущено)

А. Чується немолодий голос хазяйки та двері, двері зачиняйте.

Б. Це ти, Андрію спитала з полу мати.

В. Дивіться гукнула тепер ми, як боги!

Г. Диктатори, королі, імператори гукали, що вони є символом доби.

Контрольні тести

8. Правильно побудовано речення з непрямою мовою

А. Мирослава сказала Захарові Беркуту, що я бачила твого сина.

Б. Мирослава сказала Нимидорі, що пан хоче віддати нас у москалі.

В. Мирослава благала батька, щоб він лишився тут, між своїми людьми.

Г. Мирослава сказала Захарові Беркуту, що твій син у монгольській неволі.

Контрольні тести

9. Укажіть правильне твердження:

- А.** Коли слова автора стоять перед прямою мовою, то після них не ставиться двокрапка.
- Б.** Непрямою мовою називається чуже мовлення, що передається дослівно.
- В.** Діалог – це пряма мова, що передає розмову двох або кількох осіб.
- Г.** Слова автора завжди записуються з великої літери.

Контрольні тести

10. Визначте, де правильно оформлено діалог

А. «Як ти учишся, Семене?» - «Трійки в табелі у мене...» - «Підтягнися, так негоже!» - «Та у п'ятій чверті, може...»

Б. – Як ти учишся, Семене?

-Трійки в табелі у мене...

-Підтягнися, так негоже!

-Та у п'ятій чверті, може...

В. - «Як ти учишся, Семене?» - «Трійки в табелі у мене...»

- «Підтягнися, так негоже!» - «Та у п'ятій чверті, може...»

Г. «Як ти учишся, Семене?»

«Трійки в табелі у мене...»

«Підтягнися, так негоже!»

«Та у п'ятій чверті, може...»

Контрольні тести

11. Установіть відповідність між реченням (розділові знаки пропущено) і його схемою

1. А: «П?» А. Перекупка, як жар, червонолиця, стала проти сонця, бряжчить королями та вигукує Е, е! Коралі добрі! Дивіться ж бо, молодичко! Звивається вона коло повновидої, гарної молодиці у білій сорочці і в зеленій хустці.

2. «П!» -а. Б. Що за диво снилось тобі, мила? Мені снились білії лелії... Тішся, мила, бо лелія біла – квітка чистої та любої надії!

3. А: «П!» - а. В. Ой ти, дівчино, з кучерявої рути-м'яти звита та з гостролистої шавлії! подумав Карпо і повернув додому.

4. «П?»-«П...»-«П!» Г. Ходить гарбуз по городу, питається свого роду Ой чи живі, чи здорові всі родичі гарбузові?

Д. Ти, Михайле кажу хоч би разочок на неї глянув. Бач, як вона до тебе світиться.

Ключ до тесту

1. *A*
2. *A, Г*
3. *A*
4. *Б*
5. *Б*
6. *Г*
7. *Г*
8. *В*
9. *В*
10. *A, Б*
11. *1-Г*
2-В
3-А
4-Б

